

بروجن تاریخ، سرزمین، فرهنگ

تألیف:

فرماناز بیگی بروجنی

انتشارات آبتین نگار

۱۳۹۳

فهرست مطالب

۷	پیش گفتار.....
۱۵	بخش اول: تاریخ.....
۱۷	فصل اول: وجه تسمیه.....
۸۲	فصل دوم: در گذر زمان.....
۱۴۰	فصل سوم: آثار باستانی و تاریخی.....
۴۶۳	بخش دوم: زمین.....
۴۶۵	فصل اول: جغرافیای طبیعی.....
۵۲۴	فصل دوم: جغرافیا، انسانی.....
۵۹۱	فصل سوم: جغرافیا، اقتصادی.....
۶۱۴	فصل چهارم: جغرافیای سیاسی.....
۶۷۸	فصل پنجم: روستاهای تابعه.....
۷۷۵	بخش سوم: فرهنگ.....
۷۷۷	فصل اول: فرهنگ عمومی.....
۸۲۶	فصل دوم: فرهنگ و آموزش.....
۸۹۰	فصل سوم: فرهنگ عامه.....
۹۱۳	فصل چهارم: ناموران فرهنگ و هنر.....
۹۹۶	سرچشمه ها.....

پیش‌گفتار

شهرنامه‌نویسی

تاریخ‌نگاری پیش یا شهرنامه‌ها، حافظه تاریخی شهرها محسوب می‌گردند. آگاهی‌های موجود در شهرنامه‌ها، اغلب منحصر و معطوف به یک منطقه و محل جغرافیایی هستند. به همین جهت، در تقایسه با تاریخ‌های عمومی، به طور عمده حاوی اطلاعات دقیق و گاه تفصیلی از شهر و یا بخش‌های خاص هستند.

به همین جهت است که امروزه خیمه تاریخ عمومی یک کشور را بر فراز تاریخ‌های عمومی آن برافراشت. به عبارت دیگر، تاریخ عمومی یک کشور در حکم جدول مقاطعی است که خانه‌های آن را شهرنامه‌ها می‌پوشانند. شهرنامه‌ها، امتیازات ویژه‌ای دارند چرا که حاوی جزئیات بوده و پر از مواد کمیاب و نادرند و مملو از اطلاعات ذی‌قیمتی در باب سلسله‌های محلی و زندگی‌نامه‌های بزرگان و احوال اجتماعی هستند.

در یک نگاه، تاریخ‌نگاری محلی به ثبت و ضبط رفايع و مسائل در محدوده یک مکان جغرافیایی (شهر، ایالت، ناحیه) می‌پردازد. دکتر یعقوب آژند در این باره می‌گوید:

«از نخله‌های دیگر تاریخ‌نگاری در ایران، تاریخ‌نگاری محلی برجسته‌تر است که به خصوص در پیش از دوره صفویان و نیز در دوره قاجار از اعتنای ویژه مورخان برخوردار شد.

این نوع تاریخ‌نگاری، از حس شهر و طنی و تفاخر بومی مایه می‌گرفت و شیوه زندگی شهری را در دل تاریخ به تصویر می‌کشید. مشوق اصلی پدیداری تاریخ‌نگاری محلی، سلسله‌های محلی و حکمرانان آنها بوده است.

گردآوری اطلاعات در باب شهرها و ایالات مختلف از برای حکومت مرکزی نیز، به

خصوص در کیفیت وضع مالیات‌ها و طرز وصول آنها، اهمیتی درخور داشته است. در تاریخ‌نگاری محلی ایران هم نوعی تداوم نهفته بوده و ذیل نویسی از ویژگیهای آن برشمرده می‌شده است. نویسندگان در ادوار مختلف، سوانح احوال حکمرانان و سلسله‌های محلی را به اقتضای زمان بدان می‌افزودند.

از آن‌جا که تا آخر محلی و بومی عامل مهمی در ظهور و رشد این نوع تاریخ‌نگاری بوده، از این رو دلیل وجود افسانه‌ها و روایت‌های گرافه از برای بزرگنمایی یک شهر و یا منطقه اندک نیست.

تاریخ‌نگاری محلی از منظر شهرشناسی در دل تاریخ است که اطلاعات جامع و همه‌جانبه درباره کیفیت زندگی به وجود آمدن شهرها، اعیان و اصول و نام‌آوران علم و ادب و هنر آنها، بناها و عمارات، و خصوصیات جغرافیایی و حتی اقتصادی و اجتماعی دارد.

در بعضی از تواریخ محلی اطلاعاتی آمده که در تواریخ دیگر نمی‌توان سراغ گرفت.^۱ بدون شک، وجه اصلی و مشخصه شهرشناسی محلی، آن با یک عرصه جغرافیایی محدود و مشخص است. عناصر سیاسی، فرهنگی، اقتصادی و یا اقتصادی در تعیین و تشخیص آن دارای تقدم نیستند و همگی مؤخر بر عامل جغرافیایی واقع می‌شوند.

تاریخ محلی به عنوان جزئی از تاریخ ملی، اساساً به بیان امر جزئی، معنا، مفهوم و موفقیت خود را از امر کلی می‌گیرد.

شهرنامه‌ها یا تاریخ‌های محلی عموماً منفردند و به طور خاص یک محل یا یک خاندان محلی می‌پردازند؛ مانند:

۱. تاریخ نیشابور، نوشته حاکم نیشابوری
۲. تاریخ بیهق، نوشته ابوالحسن بیهقی ابن فندق
۳. روضات الجنات فی اوصاف مدینه هرات، نوشته معین‌الدین اسفزاری
۴. فضایل بلخ، نوشته صفی‌الدین ابوبکر عبدالله
۵. بدیع الزمان فی وقایع کرمان، افضل کرمانی
۶. تاریخ یزد جعفری، نوشته جعفر بن محمد جعفری